

грунтується насамперед на Конвенції про охорону всесв. культ. та природ. спадщини (1972). У цій Конвенції під К. с. розуміються: 1) пам'ятки: твори архітектури, монументальної скульптури й живопису, елементи та структури археол. характеру, написи, печери та групи елементів, які мають видатну універсальну цінність з точки зору історії, мистецтва чи науки; 2) ансамблі: групи ізольованих чи об'єднаних будівель, архітектура, єдність чи зв'язок з пейзажем яких є видатною універсальною цінністю з точки зору історії, мистецтва чи науки; 3) визначні місця: твори людини або спільні витвори людини й природи, а також зони, включаючи археол. визначні місця, що є універсальною цінністю з точки зору історії, естетики, етнології чи антропології.

Лит.: Акуленко В. І. Становлення і розвиток законодавства про охорону і використання пам'яток культури в Україні (1917–1991): дис. ... канд. юрид. н.: 12.00.01. К., 1992; Його ж. Право на культурну спадщину // Урядовий кур'єр, 2003, 10 січ. (№ 4); Каткова Т. Г. Поняття культурної спадщини за міжнародним та українським законодавством // Право і безпека, 2005, № 3, т. 5.

О. В. Донець.

КУРОРТНІ І ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧІ ЗОНИ – природ. території, землі яких належать до земель оздоровчого призначення з наявними на них природ. лікувальними ресурсами, сприятливими для лікування, профілактики захворювань, медичної реабілітації та відновлення психофіз. сил організму людини.

К. і л.-о. з. мають велике значення для збереження та відновлення здоров'я людини, тому системою чинного зак-ва України в їх прав. регулюванні передбачені певні особливості. Ст. 62 ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища» встановлює, що К. і л.-о. з. визнаються території, які мають виражені природ. лікувальні фактори: мінеральні джерела, кліматичні та ін. умови, сприятливі для лікування і оздоровлення людей. Тому ці території належать до категорії таких, що підлягають особл. охороні.

ЗУ «Про курорти» визначає, що курорт – освоєна природ. територія на землях оздоровчого призначення, що має природ. лікувальні ресурси, необхідні для їх експлуатації будівлі та споруди з об'єктами інфраструктури, використовується з метою лікування, медичної реабілітації, профілактики захворювань та для рекреації і підлягають особл. охороні.

Лікувально-оздоровчою місцевістю називається природ. територія, що має мінеральні, термальні води, лікувальні грязі, озокерит, ропу лиманів та озер, кліматичні та ін. природ. умови, сприятливі для лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань.

Чіткої відмінності між цими територіями закон не проводить. К. і л.-о. з., як і курорти, мають наявні лікувально-оздоровчі властивості і природ. лікувальні ресурси, але, на відміну від курортної, на них не завжди створена необхідна для організації лікування та оздоровлення людей інфраструктура. Саме лікувально-оздоровчі місцевості

розглядаються як резервні території, на яких у майбутньому можливе створення курортів.

Юрид. ознаками курортних зон виступають: підтверджена у встановленому порядку наявність природ. лікувальних ресурсів або лікувальних оздоровчих ресурсів, придатних для використання з метою поновлення та зміцнення здоров'я людей; наявність відповідних висновків щодо можливості використання таких територій для лікування, оздоровлення, відпочинку, для організації госп. діяльності; прийняття відповідними органами рішення про оголошення цих територій та встановлення їх меж, розмірів, видів; визначення порядку господарювання, проживання і природокористування для забезпечення охорони зазначених зон, захисту їх від забруднення і передчасного виснаження.

Порядок оголошення, визначення К. і л.-о. з. детально врегульований лише стосовно створення курортів і включає ряд етапів (ст. 7–11 ЗУ «Про курорти»): подання клопотання про оголошення природ. територій курортними, що може здійснюватись органами виконавчої влади, місц. самоврядування, заінтересованими підприємствами, установами, орг-ціями, громадянами; розгляд цих клопотань, який здійснюється: щодо природ. територій держ. значення – спеціально уповноваженим центр. органом виконавчої влади з питань діяльності курортів з урахуванням пропозицій Верховної Ради АРК, обласних, Київ. та Севастопольської міських рад; щодо природ. територій місц. значення – відповідними місц. органами

виконавчої влади з питань діяльності курортів. Таким органом на сьогодні виступає Управління туризму та курортів при Мінекономрозвитку України; погодження схвалених клопотань з власниками чи користувачами зем. ділянок; розроблення проектів оголошення природ. територій курортними з обов'язковим проведенням держ. екол. та саніт.-гігієнічної експертизи; прийняття рішення про оголошення природ. територій курортними, які приймаються: щодо курортів держ. значення – ВРУ за поданням КМУ; щодо курортів місц. значення – Верховною Радою АРК, обласними, Київ. та Севастопольською міськими радами за поданням відповідними органами виконавчої влади.

Визначення статусу ін. лікувально-оздоровчих територій та ресурсів здійснюється окремими положеннями по-ресурсового екол. зак-ва. Відповідно до ст. 20 ЗКУ віднесення земель до тієї чи ін. категорії (у т. ч. оздоровчого призначення) здійснюється на підставі рішень органів держ. влади та органів місц. самоврядування; згідно зі ст. 62 ВКУ перелік водних об'єктів, віднесених до категорії лікувальних, із зазначенням запасів вод та їх лікувальних властивостей, а також ін. сприятливих для лікування і профілактики умов, затверджується КМУ за поданням центр. органу виконавчої влади з питань охорони здоров'я, спеціально уповноваженого центр. органу виконавчої влади з питань геології та використання надр і спеціально уповноваженого центр. органу виконавчої влади з питань водного госп-ва.

ЗУ «Про курорти» розрізняє курорти держ. і місц. значення. До курортів держ. значення належать природ. території, що мають особливо цінні та унікальні природ. лікувальні ресурси (ті, що рідко (не часто) зустрічаються на території України, мають обмежене поширення або невеликі запаси у родовищах та є особливо сприятливими й ефективними для використання з метою лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань). До курортів місц. значення належать природ. території, що мають загальнопоширені природ. лікувальні ресурси (які зустрічаються в різних регіонах України, мають значні запаси та придатні для використання з метою лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань).

З метою забезпечення ефективного та рац. використання курортних, лікувально-оздоровчих та рекреаційних зон чинне екол. зак-во України відносить ці території до природ. територій, які мають бути під особл. охороною і на яких встановлюється спец. режим здійснення госп. та будь-якої ін. діяльності.

Особливостями прав. режиму К. і л.-о. з. є: можливість встановлення більш суворих екол. нормативів, що передбачено ст. 3 ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища»; цільове використання залежно від їх властивостей – лікувальних, оздоровчих тощо; обмеження госп. та ін. діяльності, що може негативно вплинути на їх природ. характеристики.

За заг. правилом згідно зі ст. 62 ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища» в межах К. і л.-о. з.

забороняється діяльність, яка суперечить їх цільовому призначенню або може негативно впливати на лікувальні якості і саніт. стан території, що підлягає охороні.

На землях оздоровчого призначення забороняється діяльність, яка суперечить їх цільовому призначенню або може негативно вплинути на природ. лікувальні властивості цих земель.

До заходів прав. охорони належить встановлення округів саніт. охорони та зонування курортних, лікувально-оздоровчих територій. У межах цієї території забороняються будь-які роботи, що призводять до забруднення ґрунту, повітря, води, завдають шкоди лісу, ін. зеленим насадженням, сприяють розвитку ерозійних процесів і негативно впливають на природ. лікувальні ресурси, саніт. та екол. стан природ. територій курортів.

Для курортів, які використовують РКК, що належать до природ. лікувальних ресурсів (підземні мінеральні води, лікувальні грязі тощо), встановлено округи гірничо-саніт. охорони.

Межі округів та зон саніт. (гірничо-саніт.) охорони курортів держ. значення затверджуються ВРУ одночасно з прийняттям рішення про оголошення природ. територій курортними територіями держ. значення.

Межі округів і зон саніт. охорони курортів місц. значення затверджуються відповідно Верховною Радою АПК, обласними, Київ. та Севастопольською міськими радами одночасно з прийняттям рішення про оголошення природ. територій відповідно курортними територіями місц. значення.

Відповідно до кожного курорту держ. значення КМУ розробляється та затверджується окреме Положення про цей курорт, у якому встановлюються округ саніт. охорони, конкретні межі та режим їх використання.

Округ саніт. охорони поділяється на 3 зони: зона суворого режиму; зона обмежень і зона спостережень. Встановлення зазначених зон здійснюється

в порядку розроблення проектів землеустрою.

Лит.: Федоровська О. Б. Особливості правового статусу лікувально-оздоровчих територій // Держава і право. Юридичні науки, 2012, вип. 58; Гуменюк В. В. Економічна природа курортної ренти та її фінансовий потенціал // Економіка України, 2014, № 11.

О. М. Ткаченко.